

Висновок

Таким чином, не викликає сумнівів, що важливість природного права для пострадянської України полягає в його нормативності та важливості для громади, імперативі людяності, який стимулює громадянські спільноти спрямовувати свої дії на досягнення гармонійного стану, заснованого на началах "вищої справедливості" як такої життєвої вимоги, яка висувається до репрезентанта громади в процесі інтерсуб'єктивної комунікації та встановлення мережевої взаємодії. Очевидно, що в контексті використання європейського досвіду важливо не тільки звертати увагу на виміри процесуальної раціональності, але й на складові природного права, які є гарантією ствердження прав людини в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пасько Я. І. Соціальна держава і громадянське суспільство: співпраця versus протистояння : [монографія] / Я. І. Пасько. - К. : ПАРАПАН, 2008. - 272 с.

2. Кант І. Метафізика нравов : в 2-х частях // Соч. : в 6 тт. - Т. 4. - Ч. 2 / І. Кант. - М., 1969. - 244 с.

3. Кант І. Указ. праця.

4. Козловски П. Общество и государство. Неизбежный дуализм / П. Козловски. - М. : Республика, 1998. - 358 с.

5. Бусова Н. Модернизация, рациональность и право / Н. Бусова. - Харьков : Прометей-Пресс, 2004. - 351 с.

6. Geremek B. Czas Spoleczenstwa Obywatelskiego / B. Geremek. - Wroclaw, 2004. - 234 S.

7. Michnik A. Szance polskiej demracji. Artkuly i eseje / A. Michnik. - Wroclaw, 2001. - 156 S.

8. Kundera M. The Tragedy of Central Europe / M. Kundera // Democracy and Diversity. - The New School for Social Research, 2007. - P. 11-45.

9. Dzelski M. Odrodzenia ducha - budova wolnosci. Pisma zebrane / M. Dzelski. - Kraków : Wyd. "Znak", 1994. - 167 S.

10. Гюфе Отфрід. Демократія в епоху глобалізації / Гюфе Отфрід. - К. : ППС-2002, 2007. - 435 с.

11. Луман Н. Власть / Н. Луман. - М. : Праксис, 2001. - 245 с.

12. Dzelski M. Указ. праця.

I. Bartahariyeva**NATURAL LAW AS A MORAL-NORMATIVE DIMENSIONS OF CIVIL SOCIETY**

The paper deals with the moral-normative dimensions of Natural Law. The analysis focuses on the determinants of the processes of the formation and development of the Law paradigm in the Central Europe, its social conceptualization and historical dimensions. The author generalized theoretical approaches concerning the influence of Law system on the civil society shaping as well as theoretical essence and practical importance of the Human rights in the conditions of totalitarian heritage domination. The paper concludes that the Moral-normative legitimacy of natural Law phenomenon took place through the creation of the human communities networks, self-organization in the Central Europe and the shaping of the social critic in society, the elimination of the social pathologies and forms of the despotic sociality are explored.

Key words: Natural Law, values, imperatives, civil society, european experience in the implementation of Natural Law in society.

© I. Bartahariyeva

Надійшла до редакції 20.08.2011

УДК 296.4

**ІСТОРИЧНА РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ
WISSENSCHAFT DES JUDENTUMS**

АННА МАРІЯ БАСАУРІ ЗІЮЗІНА,

магістр релігієзнавства, аспірант кафедри культурології Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова

Стаття присвячена першому періоду розвитку наукового дослідження іудаїзму. Описано соціально-історичні умови зародження ідей про необхідність вивчення іудаїзму, розкрито філософські засади формування методології "науки про іудаїзм" у роботах засновників цього руху та виокремлено вплив діяльності Wissenschaft des Judentums першого етапу розвитку від 1822 р. до 1854 р.

Ключові слова: Wissenschaft des Judentums, "наука про іудаїзм", іудаїзм, Гаскала, релігійна освіта.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Хоча дослідження іудаїзму як релігії почалося ще за часів раннього середньовіччя, але воно було проникнуто доведенням його застарілості порівня-

но з новою релігією - християнством. Лише на початку XIX ст. у Німеччині єврейські культурні діячі запропонували досліджувати іудаїзм критичними методами сучасної їм європейської науки, створивши

напряв в інтелектуальному середовищі, який отримав назву *Wissenschaft des Judentums*.

Актуальність статті зумовлена відсутністю вітчизняних досліджень з проблеми; автору не вдалося знайти жодної статті українською мовою із зазначеної проблематики. У російськомовних книгах історія *Wissenschaft des Judentums* викладена дуже стисло в загальних підручниках з історії єврейського народу в розділах "Євреї Європи в Новий час". Лише у 2003 р. було перекладено російською мовою уривки з творів засновників *Wissenschaft des Judentums*, які зібрані в книзі "Євреї в сучасному світі. Історія євреїв в Новий та Новітній часи: антологія документів" за редакцією П. Мендес-Флор та Й. Рейнхарца. Але історія наукового вивчення іудаїзму серйозно досліджується за кордоном, особливо в США та Ізраїлі. Автор цієї статті ґрунтує своє дослідження на англомовних працях таких закордонних науковців, як Майкл Меєр (Michael Meyer: *The Origins of the Modern Jew*), Давид Рудавський (David Rudavsky: *Modern Jewish Religious Movements*), Нільс Рьомер (Nils Roemer: *Jewish Scholarship and Culture in Nineteenth-Century: Between History and Faith*) та ін. Також використовуються матеріали енциклопедій, у яких досить детально розглядається історія *Wissenschaft des Judentums*: Коротка єврейська енциклопедія в 11 тт. (1976-2005), Єврейська енциклопедія Брокгауза-Ефрона в 16 тт. (1908-1913), друге видання англомовної "Енциклопедії Джудаїка" у 22 тт. (2007).

Об'єкт статті виступає історія наукового вивчення релігії, а **предметом** - становлення наукового дослідження іудаїзму в XIX ст. у Німеччині. **Метою** статті є розкриття історичної ролі та значення *Wissenschaft des Judentums* ("науки про іудаїзм"), яка започаткувала наукове дослідження іудаїзму як релігії. Відповідно **завданнями** виступають опис соціально-історичних умов зародження ідей про необхідність вивчення іудаїзму, розкриття філософських засад формування методології "науки про іудаїзм" у роботах засновників цього руху та виокремлення впливу діяльності *Wissenschaft des Judentums* першого етапу розвитку від 1822 р. до 1854 р.

Виклад основного матеріалу. Терміном "*Wissenschaft des Judentums*" дослідники називають створений у Німеччині в 1810-1820 рр. напряв вивчення іудаїзму із застосуванням критичних методів європейської науки, що розвивалася, на противагу необ'єктивному (апріорі негативному християнському або апріорі апологетичному єврейському) тлумаченню іудейських релігійних феноменів [9, кол. 676]. Сама назва "*Wissenschaft des Judentums*" на сьогодні викликає деякі труднощі в перекладі. Німецьке слово *Wissenschaft* ("наука") підкреслює методологічну спрямованість дослідників на об'єктивний та незаангажований аналіз спадщини єврейського народу. Використання слова "наука" виключало традиційний некритичний підхід, який допускав, що принципи та вірування можуть бути доведені а posteriori диспутами та казуїстикою [1, с. 105]. Оскільки слово *Judentum* можна перекласти як "єврейство" та "іудаїзм", то, на нашу думку, виникає два різних підходи до об'єкта наукового вивчення *Wissenschaft des Judentums*: "наука про єврейство" (яка зараз називається "іудаїка" та вивчає всю сукупність знань про єврейство, уключаючи літературу, історію, вірування, мову та зви-

чаї євреїв) та "наука про іудаїзм" (яку можна вважати складовою частиною загальноєвропейської науки про релігію). Хоча англійською мовою термін *Wissenschaft des Judentums* перекладають однозначно як "Science of Judaism", загальноприйнятим у російськомовній дослідницькій літературі є переклад "наука про єврейство". Переглянувши праці, написані засновниками цього руху, ми вважаємо, що коректніше було б використовувати переклад "наука про іудаїзм". Крім того, називаючи *Wissenschaft des Judentums* "наукою про іудаїзм", ми позбавляємося логічної плутанини, що пов'язана з терміном "наука про єврейство", який уживається в більш широкому значенні, що вводить в оману дослідників ще більше, не даючи змоги виділити саме наукове дослідження іудаїзму як релігії. Змістовно "наука про єврейство" не обмежується *Wissenschaft des Judentums*, оскільки тематика, що нею розробляється, виходить за межі наукових планів, що їх запропонували засновники вищезгаданого руху. Так само й історично "наука про єврейство" лише бере свій початок у *Wissenschaft des Judentums* і продовжує розвиватися й до сьогодні.

Згідно з Бенціоном Дінуром, розвиток *Wissenschaft des Judentums* був зумовлений п'ятьма важливими факторами: 1) повсюдне знання Тори та Талмуду та просвітницька діяльність серед євреїв представників першого покоління Гаскалі; 2) рівень розвитку гуманітарних наук у країнах, де проживали євреї, та ступінь долученості євреїв до такого знання, а також можливість отримати вищу освіту; 3) політичний, правовий та соціальний статус євреїв у європейських країнах та їхня боротьба за громадянські права; 4) культурні, релігійні та громадські хвилювання всередині єврейської громади; 5) аудиторія, на яку були спрямовані розвідки "науки про іудаїзм", та академічні інститути, на які вона спиралася [1, с. 106]. Таким чином, історію дослідження іудаїзму (від часів *Wissenschaft des Judentums* до сучасності) можна умовно поділити на 4 періоди:

1) 1822-1854 рр. - період становлення "науки про іудаїзм" - від публікації "Журналу науки про іудаїзм" (*Zeitschrift für die Wissenschaft des Judentums*) до заснування Єврейської теологічної семінарії в Бреслау;

2) 1854-1896 рр. - період консолідації та організації - перші спроби систематизувати досягнення "науки про іудаїзм" у 1894 р. та придбання С. Шехтером для Кембриджського університету біля ста тисяч манускриптів із Каїрської генізи в 1896 р.;

3) 1896-1925 рр. - період плутанини та компіляцій - до відкриття відділення іудаїки в Єврейському університеті в Єрусалимі;

4) від 1925 р. до сьогодні - період відновлення та розвитку - перехід від "науки про іудаїзм" (*Science of Judaism*) до "єврейських наук" (*Jewish Sciences*) [1, с. 016-107].

У статті автор зосереджує свою увагу лише на першому періоді розвитку *Wissenschaft des Judentums* від 1822 до 1854 рр. Слід зауважити, що інтелектуальний розквіт Берліну початку XIX ст. не торкався його єврейської громади, яка налічувала близько трьох тисяч осіб (2 % усього населення міста). Євреї продовжували займатися "непродуктивною діяльністю" (банківською справою, лихварством тощо). Після едикту про емансипацію євреїв (1812 р.) ілюзії про вільне сповідування власної релігії поряд з активною участю в суспільному житті

країни розвіялися, а з посиленням політичної реакції, більшість єврейської громади взагалі стала індиферентною до іудаїзму, будь-яких його проявів та, тим більше, до його майбутнього [2, с. 149-150]. На такому тлі й з'явилися перші ідеї про необхідність наукового дослідження іудаїзму задля досягнення цілей, про які ми детальніше поговоримо пізніше.

Традиційно засновником "науки про іудаїзм" вважається Леопольд Цунц (справжнє ім'я Йом Тов Ліпман, 1794-1886), котрий уважав дослідження іудаїзму покликанням свого життя. У 1818 р. Л. Цунц опублікував есе на 50 сторінок під назвою "Деяко про рабиністичну літературу" (*Etwas über die rabbinische Litteratur*), де в передмові запропонував програму наукового вивчення іудаїзму. Л. Цунц починає з обґрунтування необхідності докладного вивчення рабиністичної літератури, під якою він розуміє всю єврейську літературу, написану після завершення складання Танаху, оскільки "по суті слово "рабі", яке може вживатися як шанобливе звернення до будь-якого чоловіка, є ще менш вагомим, ніж наше "доктор" [10, с. 418]. Він закликає єврейських дослідників зосередити свою увагу на науковому вивченні масиву рабиністичної (єврейської) літератури, яка ще не піддавалася незалежному критичному аналізу, тим більше, що сучасні дослідники мають набагато більше засобів для наукових розробок, ніж їхні попередники [10, с. 419]. Намагаючись побудувати певне теоретичне узагальнення, дослідник стикається з необхідністю розгляду окремих частин, що й складають предмет його дослідження. Тому, на думку Л. Цунца, усі дослідження "науки про іудаїзм" необхідно теоретично розділити на три частини: 1) доктринальні, що досліджують ідеї; 2) граматичні, що досліджують мову; 3) історичні, що досліджують історію ідей з моменту їх появи до теперішнього часу [10, с. 422].

Л. Цунц висловлює тезу про те, що наукове дослідження іудаїзму вирішить багато проблем сучасного єврейства. Не знаючи сутності єврейського народу та іудаїзму, європейські держави навряд чи нададуть євреям рівні права, а неприйняття науково-критичного методу дослідження іудаїзму призводить до поширеного заниження або завищення його значення в історії розвитку людства [10, с. 419]. Далі Л. Цунц окреслює сфери, які потребують ретельного незалежного академічного дослідження: 1) іудейська релігія взагалі та синагогальний ритуал зокрема, оскільки попередні дослідження християнських теологів були спрямовані на викриття негативної ролі іудаїзму в історії людства; 2) порівняльні дослідження єврейського законодавства та юриспруденції з правовими системами інших народів; 3) етика Старого Заповіту, оскільки всі новітні напрями в етиці сягають етики Мойсея; 4) талмудичне природознавство (математика, астрономія, географія тощо); 5) шляхи використання євреями отриманого знання з природознавства, тобто дослідження технологій, виробництва, промисловості та торгівлі; 6) єврейське мистецтво; 7) історія єврейського народу; 8) єврейська поезія [10, с. 423-428]. Л. Цунц свідомо не виокремлював філософію як сферу дослідження "науки про іудаїзм", оскільки вважав її метаметодом, оскільки лише осмисливши нові набуті дані з будь-якої сфери "науки про іудаїзм" через призму філософії, дослідник отримує таке знання, що стане вагомим внеском у загальнолюдське

знання [10, с. 430-431]. Саме в останньому Л. Цунц і вбачає кінцеву мету "науки про іудаїзм".

7 листопада 1819 р. у Берліні група студентів, серед яких були Л. Цунц, Й. Хілмар, І. Л. Ауербах, І. М. Йост, Е. Ганс, М. Мозер, заснувала "Товариство для збереження єврейського народу", яке через два роки було перетворене на "Товариство культури та науки євреїв" (*Verein für Kultur und Wissenschaft der Juden*) [7, с. 394-395]. Члени Товариства вважали, що саме наука та наукова методологія в дослідженні іудаїзму зможуть стати ефективною зброєю в боротьбі з антисемітизмом, "наукова" корекція неправдивої інформації про євреїв, яка розповсюдилася скрізь, зможе розсіяти забобони" [7, с. 395]. "Наука про іудаїзм" повинна була, з одного боку, полегшити інтеграцію євреїв в європейське суспільство, а з іншого - надати гідний характер їхній асиміляції [7, с. 395]. Але можливість успішного досягнення поставлених цілей Товариством видається сумнівною, оскільки його цілі були взаємовиключними. Інтеграція передбачає зблизити та об'єднати певний етнос з іншими етносами багатонаціональної держави, формуючи єдину політичну націю, але не втрачаючи своїх етнічних властивостей та етнічної свідомості, а асиміляція передбачає розчинення самотнісного етносу або його частин в іншому більшому етносі [8, с. 183-187]. Засновники Товариства також прагнули релігійної реформи, що викликало протиріччя між орієнтацією на об'єктивну науку та ідеологічними мотивами необхідності обґрунтування внесення змін у традиційний іудаїзм [7, с. 395].

Укладачами Статуту Товариства культури та науки євреїв були Е. Ганс, М. Мозер та Л. Цунц. У Статуті зазначається головною причиною створення Товариства - протиріччя між зовнішнім європейським оточенням та внутрішнім устроєм єврейської общини - та його головною метою - "гармонізувати [відносини] євреїв із нинішньою епохою та тими державами, де вони живуть" [7, с. 402]. Найголовнішим засобом кардинальної зміни ситуації члени Товариства вважали радикальну зміну системи освіти та способу життя євреїв. Пропонуючи освітні проекти, які були б доступні якомога більшій кількості людей, вони сподівалися змінити світогляд різних шарів єврейської громади, таким чином готуючи її до прийняття об'єктивного знання про іудаїзм. Розуміючи, що подібної мети досягнути досить важко, члени Товариства на першому етапі свого розвитку вирішили обмежити свою діяльність лише науковими розвідками. Для ефективною науковою діяльністю Товариство планувало створити науковий інститут, архів, спеціальну школу для найбільш обдарованих студентів-євреїв та розпочати публікацію власного журналу [7, с. 403-404].

У промові, проголошеній у квітні 1822 р., Едвард Ганс (1798-1839), голова Товариства культури та науки євреїв із березня 1821 р. до листопада 1823 р., окреслив філософські засади діяльності Товариства, спираючись на філософію Г.В.Ф. Гегеля. Він стверджує, що інкорпорація євреїв у соціальне та культурне життя європейського суспільства є природним наслідком розгортання ідеї Абсолютного Духу. Активізація антиєврейських настроїв на початку XIX ст. у Німеччині, на думку Е. Ганса, є симптомом боротьби, яка має передувати об'єднанню євреїв із німцями, тобто передувати процесу необхідного прогресу світової історії. Е. Ганс не бажав асиміляції

єврейського народу, а лише його інтеграції: "Влитися" не означає загинути. Зникне лише вперта, егоцентрична незалежність євреїв, а не той елемент, який стане частиною цілого" [6, с. 408]. Характеризуючи сучасний стан наукового дослідження іудаїзму, Е. Ганс підкреслює, що результати наукових розвідок, які проводилися рабинами, не були достовірними, оскільки вони не мали жодних знань з інших наук, окрім предмету власного дослідження. Достовірні ж результати досліджень єврейської релігії отримали переважно християнські вчені, але вони не були "незалежними" у своїх судженнях, оскільки науку про іудаїзм перетворювали на допоміжну дисципліну, яка прислужувала християнській теології. Таким чином, як і Л. Цунц, Е. Ганс формулює головне завдання Товариства - "розробка неупередженого та зовсім незалежного підходу до науки про іудаїзм, яку [з часом] буде інтегровано в загальнолюдське знання" [6, с. 411].

Секретар Товариства культури та науки євреїв Імануель Вольф (справжнє ім'я: Імануель Вольвіл, 1799-1847) у статті, яка відкривала перший випуск "Журналу науки про іудаїзм" і мала назву "З приводу поняття "наука про іудаїзм" (*Über den Begriff einer Wissenschaft des Judentums*), дає визначення поняття "наука про іудаїзм", подає його основні характеристики та визначає основні завдання нової науки. І. Вольф під іудаїзмом розумів єдину домінуючу релігійну ідею, яка становить його сутність - ідею безумовної єдності всього існуючого у вічності. Тому єврейська історія є, передусім, історією іудаїзму, тобто історією розгортання його основоположної ідеї. Оформлена в християнство, ця універсальна ідея розповсюдилася по всьому світу, але, на думку І. Вольфа, це не означало зникнення іудаїзму як релігії, оскільки те, що хибно трактувалося як зникнення цієї ідеї, було лише її зовнішнім приховуванням. Така ситуація продовжувалася до появи Бенедикта Спінози, який, випередивши свій час та зрозумівши внутрішню суть іудаїзму краще за рабинів, вперше викрив цю універсальну ідею методами чистої науки [3, с. 31]. Необхідність створення спеціальної науки для дослідження іудаїзму І. Вольф обґрунтовує значною роллю, яку відіграв іудаїзм у розгортанні Духу. Відповідно, завданням нової науки має бути дослідження документів єврейської історії та літератури та виокремлення життєдайного принципу іудаїзму [2, с. 174]. Як і Е. Ганс, І. Вольф підкреслює відсутність незалежності в попередніх дослідженнях іудаїзму. "Наука про іудаїзм" повинна розпочати свої дослідження з філологічного вивчення літератури іудаїзму, потім перейти до вивчення історичного розвитку іудаїзму та його форм, а потім уже застосувати філософський підхід і зрозуміти іудаїзм відповідно до його внутрішньої сутності. Результатом подібних досліджень стане створення окремих дисциплін у рамках "науки про іудаїзм": філології іудаїзму, історії іудаїзму та філософії іудаїзму відповідно [5, с. 414].

Одним із важливих досягнень Товариства була публікація першого (та єдиного) числа "Журналу науки про іудаїзм" (*Zeitschrift für die Wissenschaft des Judentums*, 1822-1823) за редакцією Л. Цунца. Але це наукове видання не знайшло своїх читачів, оскільки лише окремі євреї могли зрозуміти статті із "Журналу", які рясніли цитатами грецькою та латиною та були написані складним науковим стилем.

Три статті "Журналу", які мали найвищу наукову цінність, були написані самим Л. Цунцом: "Рабі Шломо бен Іцхак", "Основи єврейської статистики" та "Про іспанські та прованські топоніми, які згадуються в єврейській писемності".

У травні 1824 р. Товариство культури та науки євреїв припинило своє існування. Згідно з М. Меєром, причинами занепаду його діяльності стали три важливих фактори: 1) становище євреїв у Німеччині, що почало погіршуватися; 2) відсутність підтримки діяльності Товариства з боку єврейської громади; 3) внутрішня суперечливість ідеології Товариства [2, с. 178].

На думку М. Меєра, за чотири роки існування досягнення Товариства були мінімальними: більшість його планів були виконані недосконало або взагалі робота з більшої частини намічених напрямків навіть не розпочалася. Але найголовнішим досягненням Товариства культури та науки євреїв стало саме усвідомлення та розробка концепції "науки про іудаїзм" [2, с. 173]. Не можна говорити про неефективність діяльності Товариства культури та науки євреїв хоча б через те, що ідеї Л. Цунца щодо "науки про іудаїзм" стали поштовхом для багатьох досліджень у цій сфері, які плідно розвивалися аж до початку 1930-х рр. Саме Л. Цунц та М. Йост стали наставниками істориків Г. Греца, А. Гейгера, З. Франкеля, М. Штайшнайдера та інших дослідників іудаїзму. Методологія Л. Цунца знайшла своїх послідовників не тільки в Німеччині: в Італії її прийняв Ш. Д. Луццато, у Франції - С. Мунк, а в 1854 р. у Бреслау (зараз Вроцлав) було засновано Єврейську теологічну семінарію, яка присвятила свою діяльність підготовці кадрів, які б змогли критично вивчати іудаїзм в усіх його проявах [4, с. 189].

Важливим є також те, що ставлення до *Wissenschaft des Judentums* відділило ортодоксальні кола в іудаїзмі від більш поміркованих, схильних до взаємодії з європейським середовищем: найбільше методи нової науки підтримали представники радикальної реформи та їхній лідер А. Гейгер; більш поміркованими були погляди лідера історико-позитивної школи З. Франкеля; і навіть представники неортодоксальної течії в іудаїзмі на чолі з Ш. Р. Гіршем погоджувалися з принципами "науки про іудаїзм" за умови збереження та розвитку іудейської Галахи.

Висновки

"Наука про іудаїзм" була одним із напрямків об'єктивного дослідження іудаїзму як релігії, яке виникло в Німеччині на початку XIX ст. Соціально-історичні умови, що склалися в Німеччині для єврейської громади, сприяли створенню нового підходу до вивчення іудаїзму, ставлячи на меті його реформу та пошук нового виду єврейської ідентичності. Засновники "науки про іудаїзм" філософськи обґрунтували необхідність існування такої науки, розробили також її методологію та заохотили молодих дослідників займатися вивченням власної релігії, що призвело до інституалізації "науки про іудаїзм" у формі створення в 1854 р. Єврейської теологічної семінарії. Саме дослідження системи освіти та наукового доробку Єврейської теологічної семінарії та її вплив на створення інших навчальних закладів конфесійної спрямованості викликає найбільше зацікавлення для подальшого дослідження окресленої проблематики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Encyclopedia Judaica / [ed. Fred Skolnik, 22 vol.]. - [2nd edition] // Thomson and Gale, 2006-2007. - Vol. 21. - 697 pp.
2. Meyer M. A. The Origins of the Modern Jew: Jewish Identity and European Culture in Germany, 1749-1824 / M. A. Meyer. - Detroit : Wayne State University Press, 1967. - 249 pp.
3. Roemer N. H. Jewish Scholarship and Culture in Nineteenth-Century: Between History and Faith / N. H. Roemer. - Wisconsin, USA : Wisconsin University Press, 2005. - 264 pp. - (Studies in German Jewish Cultural History and Literature).
4. Rudavsky D. Modern Jewish Religious Movements, A History of Emancipation and Adjustment / D. Rudavsky. - New York : Berhman House, Inc. Publishers, 1967. - 460 pp.
5. Вольф И. По поводу понятия "наука об иудаизме" / И. Вольф // Евреи в современном мире. История евреев в Новое и Новейшее время : антология документов. - Т. 1 / [сост. П. Мендес-Флор, Й. Рейнхарц]. - Иерусалим-М. : Гешарим / Мосты культуры, 2003. - 576 с.
6. Ганс Э. Общество по улучшению положения евреев / Э. Ганс // Евреи в современном мире. История евреев в Новое и Новейшее время : антология документов. - Т. 1 / [сост. П. Мендес-Флор, Й. Рейнхарц]. - Иерусалим-М. : Гешарим/Мосты культуры, 2003. - 576 с.
7. Евреи в современном мире. История евреев в Новое и Новейшее время: антология документов : в 2 тт. / [Сост. П. Мендес-Флор, Й. Рейнхарц]. - Иерусалим-М. : Гешарим/Мосты культуры, 2003. - Т. 1. - 2003. - 576 с.
8. Картунов О. В. Вступ до етнополітології / О. В. Картунов. - К., 1999. - 300 с.
9. Краткая еврейская энциклопедия : в 12 тт. / [гл. ред. Ицхак Орен (Надель)]. - Иерусалим, 1976-1995. - Т. 1. - 1976. - 730 с.
10. Цунц Л. Нечто о раввинистической литературе // Евреи в современном мире. История евреев в Новое и Новейшее время: антология документов. - Т. 1 / [сост. П. Мендес-Флор, Й. Рейнхарц]. - Иерусалим-М. : Гешарим/Мосты культуры, 2003. - 576 с.

A. M. Basauri Zuzina

HISTORICAL ROLE AND SIGNIFICANCE OF WISSENSCHAFT DES JUDENTUMS

The article is devoted to the first period of scientific study of Judaism. The article describes social and historical origins of the ideas of necessity of study of Judaism, discloses philosophical basics of creation of Wissenschaft des Judentums methodology in the works of its founders, marks out the impact of Wissenschaft des Judentums activity in 1822-1854.

Key words: Wissenschaft des Judentums, Judaism, Jewish studies, Haskalah, religious education.

© А. М. Басаури Зюзина
Надійшла до редакції 05.07.2011

УДК 07.011 (111)

ВАРІАТИВНІСТЬ ЗВ'ЯЗКУ ЕТИЧНОГО ТА ЕСТЕТИЧНОГО: ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

НАДІЯ ВОРОНОВА,

*кандидат філософських наук, старший викладач кафедри естетики, історії та культури
Слов'янського державного педагогічного університету*

Стаття містить аналіз варіативності взаємодії морального та естетичного в історії філософської думки, висвітлює вплив цього зв'язку на процес морально-естетичного розвитку особистості. Показано, що зіставлення естетичних та етичних цінностей дозволить з'ясувати їх ієрархію не тільки в минулих поколіннях та епохах, а й ієрархію цінностей сучасну, яка допоможе людині стати творчою особистістю.

Ключові слова: варіативність, етичне, естетичне, розвиток особистості.

Постановка проблеми. Особливу гостроту проблема морально-естетичного розвитку особистості одержала в останні десятиліття у зв'язку з незалежністю України й побудовою нової демократичної держави, з ідеологічною актуалізацією самого поняття "особистість" у нових соціальних умовах, що привернуло увагу вчених до національних джерел свідомості українського народу, його ідеалів і переконань.

Однак, як показують дослідження, більше уваги вчені приділяють загальним аспектам розвитку особистості, а також українському національному характеру, при цьому майже зовсім не досліджуються складові компоненти названого соціокультурного феномена, серед яких особливе місце займає мистецтво, що інтегрує в собі найбільш характерні особливості культури окремої епохи, народу, нації,